

Groene Amsterdammer, 4 juni 2025

Noaberschap als afschuifmechanisme

Het meest misbruikte streektaalwoord

Anders dan de BBB beweert is noaberschap (burenhulp) geen typisch regionale deugd. Ook andere politieke actoren maken goede sier met de term, veelal om impopulaire maatregelen met de mantel der liefde te bedekken ('participatiemaatschappij').

Nu het oogstseizoen is begonnen, weten de aspergestekers uit Oost-Europa de weg naar de Goederenbank in het Limburgse dorp Nieuw-Bergen (*Ni-j Berge*) weer moeiteloos te vinden. Langs het bord 'kleigezellig' van Potterie De Tramhalte lopen ze rechtdoor, voorbij de rotonde, richting het sobere winkelpand met grote ramen.

Daarbinnen is van alles te vinden. Rekken vol vrolijke jurken, plooibroeken en stropdassen. Maar ook meubelen, bloempotten, (kinder)boeken en cd's die worden gesorteerd door jongeren uit het speciaal onderwijs. De arbeidsmigranten komen hier voor een goedkoop diep bord en een lepel, vertelt Nelly, die hier vier dagen per week vrijwillig de boel runt. Ze zoekt wat afleiding na het overlijden van haar man. 'En ik hou van oude meuk.'

Naast haar, vlak bij de toonbank, ligt een stapel onaangebroken pakken incontinentiemateriaal. Tien euro per pak, staat op de rode prijsstickers. Ze komen van een verzorgingshuis verderop en waren van ouderen die zijn overleden. 'Nieuw kost zo'n pak al snel 38 euro', vertelt Nelly. 'De verzekeraar vergoedt vaak maar twee luiers per dag en dat is veel te weinig, zeker voor iemand met dementie.'

Er werken meer dan twintig vrijwilligers bij de Goederenbank, die wordt genoemd in de brochure *Noaberschap: Samen sterk* van Stichting Welzijnsbevordering Bergen. 'Wij willen in de gemeente Bergen dat wij méér voor elkaar gaan zorgen', aldus de opsomming van allerhande maatschappelijke organisaties. 'Het gaat om een soort verplichting om de buren (*noabers*) met raad en daad bij te staan.'

Iedereen kan koopjes jagen bij de Goederenbank. Maar huishoudens die het hard nodig hebben, kopen 'met nog eens vijftig procent korting', belooft de folder. En nodig is dat zeker. Nelly wijst naar de twee grote koelkasten die buiten staan. Lokale ondernemers vullen die met eten, mensen kunnen na sluitingstijd discreet pakken wat ze nodig hebben. 'Gisteravond zaten die kasten helemaal vol, vanmorgen waren ze leeg.'

Elkaar helpen is voor Nelly (72) de normaalste zaak van de wereld. Ze komt uit Afferden, een dorp verderop, en als haar vader een varken slachtte, aten de buren ervan mee. 'Iemand anders had weer boontjes.' Dat waren nog de tijden vóór de grootschalige landbouw en veeteelt. De wereld is inmiddels onherkenbaar veranderd. Maar nog steeds let Nelly op haar buren. 'Bij mij in de straat woont een vrouw van 94. Twee keer per week ga ik even bij haar langs en dan neem ik soep mee. Ik kook toch voor mijzelf, dus kan ik net zo goed voor twee personen koken. Dat is toch vanzelfsprekend?' zegt ze schouderophalend.

Dat noaberschap niet iets Overijssels is, sloeg in als een bom op het provinciehuis. Althans, vooral bij het BBB-deel van het provinciehuis in Zwolle. Noaberschap prijkt immers als eerste op de lijst van de vier kernwaarden (zeg maar de grondbeginselen) van de BoerBurgerBeweging. Toen de partij in 2023 voor het eerst ging meebesturen in de provincie werd de informele burenliefde officieel beleid, het coalitieakkoord is daardoor doorspekt met hartverwarmende zinnen als: ‘Overijsselaars werken hard en velen zijn actief in hun omgeving. Noaberschap zit in ons bloed.’

In opdracht van de provincie onderzochten de Overijsselacademie en de Rijksuniversiteit Groningen h e dat noaberschap dan door het Overijsselse bloed stroomt. En die onderzoekers kwamen onlangs tot de, voor politici, schokkende conclusie: de zwaar bewierookte en exceptionele, regionale burenhulp is helemaal niet zo exceptioneel en regionaal. ‘Nauw burenc ntact en veel alledaagse burenhulp zijn in de huidige tijd niet zozeer een typisch Overijssels fenomeen’, aldus het onderzoeksrapport.

‘Klopt niet’, zei BBB-fractievoorzitter Carla Evers meteen in *Trouw*. ‘In Twente zijn we niet gewoon burenen, maar noabers. In mijn buurtschap Tubbergen zijn we er voor elkaar bij rouwen en trouwen. Hier is het nog traditie dat bij een sterfgeval de buurman de aanzegger is in de buurt en dat de noabers de rouwkaarten betalen.’

Ondanks deze verhalen over stokoude tradities is de Overijsselaar niet per definitie beter in burenen helpen dan inwoners van andere provincies, stellen de onderzoekers. Sterker nog: landelijke cijfers laten zien dat Overijssel op de vijfde plaats staat qua burenhulp, zoals de hond uitlaten bij ziekte, tijdens vakanties de plantjes water geven of een kommetje soep brengen naar een alleenstaande bejaarde. Een provinciale middenmoter dus. Er is meer hulp tussen burenen in de provincies Flevoland, Utrecht, Gelderland en Groningen. Burenhulp is, kortom, minder streekgebonden dan de BBB wil doen geloven. In Limburg, Brabant en Drenthe kennen ze zelfs ook het begrip ‘noaber’.

Maar noaberschap is de laatste jaren wel degelijk een succesvolle marketingterm geworden. ‘De retoriek van het romantische noaberschap treffen we tegenwoordig aan in verschillende domeinen: decentrale overheden die hun (streek)toerisme promoten, organisaties die hun producten of diensten aan de man willen brengen, terugtrekkende overheden die nieuw beleid willen doorvoeren, en politici die hopen kiezers voor zich te winnen’, schrijven de onderzoekers in *Noaberschap: Van historisch noodverband naar hedendaags bindmiddel*. ‘Noaberschap wordt doorgaans met een scheut streekchauvinisme (of auto-exotisme) opgevoerd, waarin de nadruk wordt gelegd op het authentieke, saamhorige plattelandsleven in het oosten van het land.’

Aan de Zwarteweg in het Limburgse Milsbeek ligt Eethuis Diepen, een typische blokhut met hertengeweien aan de muren en uitzicht op de Duitse grens, op de bosrijke heuvels waar natuurgebied Reichswald begint. Hier ligt de eerste markering van een 453 kilometer lang wandelpad dat zich in 23 etappes heen en weer slingert over de grens, via meerdere provincies naar het Groningse Bad Nieuweschans. Vrijwilligers van het Nederland Instituut voor Volksontwikkeling en Natuurvriendenwerk (Nivon) zetten het pad in 1985 uit, eerst als het Euregiopad en later als het Noaberp d, met als motto ‘een goede buur is beter dan een verre vriend’.

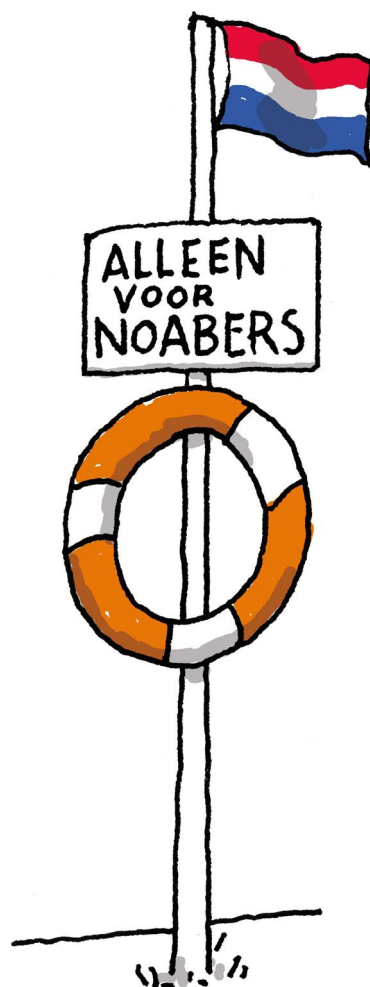
De Friese zanger, publicist en wandelaar Karst Berkenbosch heeft de hele route gelopen en schreef er zelfs een liedje over. Onderweg herkende hij flarden van zijn eigen streektaal; in de

Stellingwerven van Friesland spreken ze Nedersaksisch, net als in de Nederlandse en Duitse streken waardoor het Noaberpad kronkelt. Het zijn de spontane minigesprekjes met vreemden die hem opvrolijken. ‘Wat zijn er toch veel aardige mensen op de wereld, dat wordt weleens vergeten.’

Het is die milde, universele vriendelijkheid die de BBB uitvent als instrument. Burenhulp als sentimenteel rookgordijn dat je kunt ophangen zodra het politiek even goed uitkomt.

‘Vrijwilligers zijn de ruggengraat van onze samenleving’, zei bbb-leider Caroline van der Plas tijdens het debat over vijf koninklijke onderscheidingen voor vrijwilligers die werkten met asielzoekers, een voordracht die asielminister Marjolein Faber (PVV) weigerde te ondertekenen. In plaats van die weigering scherp te veroordelen, verviel Van der Plas in een obligate lofzang op mensen die naar elkaar omzien. ‘Dat noemen wij bij BBB noaberschap.’

Bij een ander debat in november noemde ze, als coalitiegenoot, de gigantische bezuiniging op ontwikkelingshulp voor organisaties ‘geen fijne boodschap’. ‘Hoewel veel organisaties ook tegen ons zeiden dat ze veel erger hadden verwacht. Bij de bbb zien we dat er overal ter wereld ontzettend veel mooie initiatieven zijn om mensen te helpen. Dit getuigt van goed noaberschap.’ Maar volgens Van der Plas mag zo’n maatschappelijk middenveld ‘niet in z’n geheel afhankelijk worden van overheids gelden’, waarmee ze de miljardenbezuiniging op de allerarmste mensen ter wereld onder het kopje ‘burenhulp’ vergoelijkte.

Deze afschuifreflex van politici kennen ze in het oosten van het land al langer, van ver vóór de oprichting van de BBB in 2019. ‘Weinig Twents-Achterhoekse begripen die momenteel zo populair zijn als “noaberschap”. Zelfs landelijk doet het zijn intrede’, schreef de inmiddels gepensioneerd journalist Gerard Lage Venterink in mei 2013 in een analyse in *De Twentsche Courant Tubantia*. ‘Niet voor niets wordt de vernederlandste versie met de uitgang “schap” al vaker gehoord dan die met “schop”. Tien tegen een dat er in dat geval ook een politicus in de buurt is. Iemand die zojuist, al dan niet met pijn in het hart, bezuinigingen heeft afgekondigd en tegen de nare gevolgen een pilletje “noaberschap” voorschrijft. Want noaberschap (in het Achterhoekse naoberschap) begint het meest misbruikte streektaalwoord te worden.’

Lage Venterink schreef dit in de tijd dat het kabinet-Rutte II de ‘participatiesamenleving’ introduceerde, een toverformule waarmee tal van bezuinigingen onder de noemer ‘maatwerk’ vakkundig met de mantel der liefde werden bedekt. PvdA-minister Martin van Rijn (Volksgezondheid) vertaalde dat destijds als volgt: ‘Hebben wij de solidariteit in de zorg niet te vaak verengd tot het alleen maar betalen van premie? Een betrokken samenleving is ook een inclusieve samenleving waarin wij oog hebben voor de mensen die achterblijven en minder verdienen.’ Met ‘inclusief’ wordt hier ‘actief burgerschap’ bedoeld, ‘we’ moeten allemaal beter letten op onze familieleden, burens en vrienden.

De bezuinigingen troffen veel gemeenten, en hun inwoners, hard, zegt historicus Evelien Rombouts. Zij deed een half jaar onderzoek naar naoberschap in de Achterhoek (dus met ao), gefinancierd door de provinciale leerstoel Gelderse geschiedenis. Die gemeenten grepen zonder aarzeling naar de aloude traditie van naoberschap om de financiële gaten in de begroting te dichten. ‘Saamhorigheid, buurtgevoel en hulpvaardigheid’, stond in het coalitieakkoord van Oost-Gelre. Het kwam neer op de sluiting van maatschappelijke en culturele instellingen en de vraag aan burgers om zelf meer initiatieven te ontplooiën. ‘De taal van de lokale bestuurders kwam sterk overeen met landelijke tendensen rondom de doe-democratie.’

Rombouts deed onderzoek naar drie perioden. Een van die perioden was het einde van de negentiende eeuw, toen auteurs de naobertradities systematisch en op romantische wijze begonnen te beschrijven, uit angst dat ze voor altijd zouden verdwijnen door de modernisering. Tegelijkertijd ontstond een culturele tegenbeweging: het regionalisme. De centrale overheid begon nationale wetgeving, rechtspraak en een nationaal saamhorigheidsgevoel te promoten en als tegenreactie zetten predikanten en schrijvers zich af in verhalen tegen het westen (Noord- en Zuid-Holland). ‘Uit verzet tegen het culturele overwicht van Holland ontstond een algemene belangstelling voor de traditionele elementen in de regionale plattelandscultuur.’

En dat ging toen dus ook al gepaard met een geromantiseerd beeld van het dorpse. In die vertellingen werd naoberschap uitsluitend positief ingekleurd met woorden als ‘devotie’, ‘rust’, ‘eenvoud’ en ‘naastenliefde’. Dat burenhulp vaak bittere noodzaak was wegens een gebrek aan artsen, winkels of voorzieningen, bleef in de romantische versies stelselmatig buiten beeld.

In de naoorlogse decennia, toen individualisering in opkomst was, gold naoberschap in de sociologische literatuur juist als achterhaald en belemmerend. Het fenomeen verdween uit de krantenkolommen, maar leefde dus na 2010 ineens weer op. Niet alleen als marketingterm voor de politiek, ook bedrijven sprongen op het nostalgische verhaal. Gokkers doneerden bij enkele vestigingen van Holland Casino in 2024 meer dan 55.000 euro via overgebleven

tickets, contant geld en fiches. ‘In Enschede kennen we het begrip noaberschap. Dat je omkijkt en zorgt voor een ander’, zei de casinomanager.

Ook de voedingsindustrie weet wel raad met de warme gloed van het noaberschap. ‘Toen Johan nog druk bezig was met bieslook en zijn buurvrouw Gerrie met ei, wilden ze nog maar een ding: samen salade maken’, zegt de fictieve burgemeester van het echt bestaande Losser in een reclamefilmje van saladefabrikant Johma. ‘En sindsdien helpt het hele dorp mee’, romantiseert de reclametekst zodra de burenen met aardappelen, koeien en melk binnenlopen. ‘Noaberschap, noemen ze dat, al meer dan vijftig jaar ons belangrijkste ingrediënt.’

Noaberschap is hip, en iedereen pikt daar een graantje van mee. ‘Dag buurman, zal ik een boodschapje voor u doen?’ begint een projectontwikkelaar een verkooppraatje op zijn site. ‘Dan zien we elkaar zo in de buurtschuur voor de maandelijkse barbecue. Neemt u dan een paar uien mee uit de moestuin?’ Net als eind negentiende eeuw wordt de traditionele burenhulp geïdealiseerd. Maar dat niet alleen. ‘Naoberschap is een paraplubegrip geworden’, zegt Rombouts. Daardoor dreigt de betekenis verloren te gaan en kan iedereen ermee aan de haal gaan.

Het recent verschenen rapport van de Overijsselacademie schetst twee situaties die goed laten zien hoe rekbaar en tegenstrijdig het begrip al is geworden. In 2022 stonden in Ramele bij Raalte vier gloednieuwe *tiny houses* klaar om vluchtelingen uit Oekraïne op te vangen. De inwoners van de buurtschap vonden deze opvang meer dan vanzelfsprekend vanuit de gedachte van noaberschap. Een paar maanden later protesteerden veertig kilometer verderop inwoners tegen de komst van een asielzoekerscentrum in de gemeente Tubbergen. Hetzelfde Tubbergen waar volgens BBB-fractievoorzitter Carla Evers inwoners elkaar bijstaan bij rouw en trouw.

Lokale bestuurders zetten ondertussen burenhulp plompverloren in als beleidsmiddel, ieder met een eigen invulling. Zo vonden bewoners van de Terborgseweg in Doetinchem afgelopen februari een brief van de gemeente op de mat. In hun straat komt tijdelijk een daklozenopvang. ‘Naast onze plicht als centrumgemeente, past dit ook bij ons als regio waar noaberschap een begrip is’, stond daarin. De gemeente Enschede komt nu al miljoenen tekort voor de zorg, waarschuwde wethouder Harmjan Vedder onlangs. ‘De overheid kan niet alles oplossen’, en daarom moeten ‘we naar elkaar omzien en elkaar ondersteunen’. ‘We hebben niet meer de luxe om alleen maar over noaberschap te praten.’

De onderzoekers van de Overijsselacademie waarschuwen niet voor niets: ‘De toepassing van noaberschap lijkt kneedbaar en loopt het risico te verworden tot een duizenddingendoekje. Met name de politiek die aanstuurt op noaberschap roept vragen op.’ Juist doordat het begrip steeds vaker opduikt in beleidsnota’s dreigt het aan betekenis te verliezen. ‘Overheidsbemoeienis op de invulling van noaberschap kan dan ook een afstompend effect hebben.’

Toch is er nog wel degelijk streekgebonden burenhulp die wél leeft en ademt – een waar de politiek zich niet mee bemoeit.

Wie het dorp Hoonhorst in Noord-Overijssel binnenrijdt ziet meteen de wieken van de molen Fakkert. Decennialang was dit gebouw slechts een stompje op de horizon en in 2003 wilde de gemeente het daarom slopen. Maar toen kwamen de dorpsbewoners in opstand. Met behulp van vrijwilligers (een groep bakte wekenlang zelf de stenen) werd de molen uit 1862 gerestaureerd en sinds 2012 draaien de wieken weer.

Tegenover de molen bevindt zich een van de vijf Anjerpunten die het Vechtdal, waarin het dorp ligt, telt. De punten verbinden een toeristische route die verhalen vertelt over natuur, boeren en duurzaam leven. Het Anjerpunt in Hoonhorst belooft bezoekers 'het verhaal over noaberschap'. Of je dat hier echt kunt vinden? 'Jazeker', zeggen inwoners Woutie van Duuren en Yvette Versteegh in koor zodra de bezoeker het gebouw binnenloopt en ernaar vraagt. De bezoeker krijgt meteen een bak warme koffie en de mooie historische anekdotes van het dorp.

Ze zitten aan een lange tafel in een bibliotheek, die ook een winkel lijkt en een koffiebar. En dat is de ruimte óók allemaal. Het punt verkoopt het pannenkoekenmeel van de molen. Er zijn ook eieren, worst, potten honing en ambachtelijk bier. Allemaal gemaakt door lokale ondernemers. De gepensioneerde bakker blijft, tot het dorp een nieuwe bakker heeft gevonden, zelfs speciaal voor het Anjerpunt klakkelaartjes bakken, witte koekjes vernoemd

naar een oude boerderij in het dorp. ‘Hij kwam vorige week nog 52 stuks brengen’, zegt Versteegh.

Met de winst runnen vrijwilligers het Anjerpunt. Er zijn digitale spreekuren, uitjes voor eenzame mensen en koffie-uurtjes, voorleessessies voor kinderen. Alles zonder gemeentelijke subsidie. Zes dagen per week is het Anjerpunt, dat bijna tien jaar bestaat, open; tweeduizend bezoekers weten het jaarlijks te vinden. Zelfs voor het repareren van kleding, dat doet Van Duuren met veel plezier gratis. ‘Jongeren leren dat niet meer.’ Tegen Versteegh: ‘Ik moet trouwens nog twee overhemden vier centimeter korter maken voor Kees.’

Het is de moderne variant van noaberschap vol voordelen die politici maar wat graag propageren. Maar er is wel degelijk ook een keerzijde: de ongeschreven regels die voor buitenstaanders niet altijd meteen duidelijk zijn. Toen Versteegh tien jaar geleden Zwolle verruilde voor Hoonhorst vroeg haar buurman of ze hem buur wilde maken. ‘Maar burenen, dat zijn we toch al?’ dacht ze. Niet wetende dat je dat volgens de traditie niet automatisch bent door naast elkaar te wonen, maar dat je als nieuwkomer je burenen moet vragen noaber te zijn.

Het is allemaal goed gekomen. Op het veertigjarige huwelijksfeest van haar burenen maakte ze met de vrouwen traditioneel roosjes van crêpepapier voor de bloembogen en toen de moeder van de buurman overleed zette ze op de uitvaart koffie. Dorpsbewoners helpen elkaar bij voor- en tegenspoed. Toen Kappers, al meer dan 160 jaar de huiskamer van Hoonhorst, dreigde te verdwijnen omdat het complex waarin het café zat verkocht zou worden aan een projectontwikkelaar, kochten de inwoners zélf het gebouw via obligaties en certificaten. Een ondernemerskoppel van buiten het dorp werd aangetrokken en ging de plek in 2023 uitbaten als grand café waar je ook een hapje kon eten.

Maar nog geen half jaar later vertrokken de nieuwe uitbaters, schreef *de Stentor*. Het was een drastisch besluit, schreven ze in een brief, maar ‘de visie die wij hebben en die van het dorp liggen te ver uit elkaar’. Het verschil van inzicht zat ’m in het schenken van alcoholische dranken. ‘Wij willen een grand café zijn dat gericht is op eten en waar je ook een pilsje kunt drinken. Maar het is geen kroeg. Het zit hem wat ons betreft niet zozeer in de aantallen, maar wel in de wijze waarop bier wordt gedronken. En hoe personeel wordt aangesproken’, legde kastelein Mariska Ruiter uit in de lokale krant. De dorpelingen besloten daarom de kroeg links te laten liggen. Inmiddels is er een nieuwe eigenaar, een die wel wortels heeft in Hoonhorst, en loopt de kroeg weer als vanouds.

De exclusiviteit en de soms verstikkende effecten van het alom bewierookte noaberschap zijn de minder fraaie kantjes waar de politieke marketeers het liever niet over hebben. Dan is ook de ‘hartverwarmende saamhorigheid’, zoals de glossy *Naaber* het leven op het platteland omschrijft, ineens ver te zoeken. In het publieke debat, aldus de Overijsselaacademie, heerst momenteel een romantisch en geïdealiseerd beeld van het pure en hechte gemeenschapsleven waar burenen graag naar elkaar omzien en voor elkaar klaarstaan. Door politici wordt de belangrijkste grondslag voor noaberschap weggelaten en dat is wederkerigheid, oftewel *quid pro quo*.

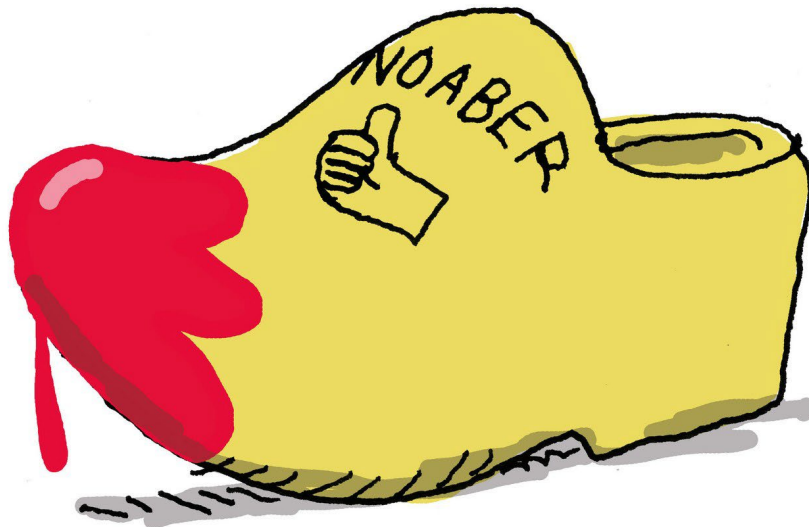
De onderzoekers citeren uit eerder werk van historicus Nico Dros naar de Drentse zanddorpen, vaak ‘kleine in zichzelf gekeerde boerengemeenschappen’. Die ‘toonden zich intolerant tegen buitenstaanders en leden die zich niet aan de heersende normen wilden of konden conformeren. Wie niet voldeed aan de noaberplichten, bijvoorbeeld door te verzuimen de burenen te vragen zijn of haar noaber te worden, liep kans om uitgesloten te worden.’ Deze

buitenstaanders werden door het dorp genegeerd of konden slachtoffer worden van een volksgericht via ‘een waarschuwende berisping, pesterij of openbare vernedering’.

Een van de weinige politici die de keerzijde van de opgehemelde gemeenschapstraditie voorzichtig benoemde, is burgemeester Rob Zuidema van Raalte. In een toespraak afgelopen januari prees hij allereerst ‘de kracht van samen’, hoe de buurt direct klaarstaat bijvoorbeeld bij een brand op een boerderij. ‘Vee veilig wegzetten, koffie maken, bewoners opvangen.’ Maar hij vroeg zich ook hardop af waar ‘die comfortabele bubbel van onderlinge saamhorigheid’ ophield. ‘Is het na de derde of vierde deur? Zijn mensen met een andere achtergrond ook je noaber?’

Raalte, een Sallandse gemeente met 38.000 inwoners, telt veertig nationaliteiten. ‘Het doet pijn als je geen stageplek krijgt als je naam te buitenlands klinkt’, aldus de burgemeester. ‘Of als je op straat wordt uitgescholden omdat je er anders uit ziet. Dan voel je je niet de noaber die je wel zou willen zijn.’

Cabaretier Renske Kruitbosch schreef onlangs in haar column in *de Stentor* over ‘blank noaberschap’. Haar buurtje protesteerde een half jaar geleden tegen de mogelijke komst van alleenstaande minderjarige asielzoekers. ‘Mensen die ik werkelijk nog nóóit iets voor de buurt had zien doen, kwamen met het argument dat we een o zo hechte gemeenschap zijn en zoveel aan noaberschap deden. Daar passen geen vluchtelingen tussen!’

Noaberschap is geen open systeem, en dat is het nooit geweest. ‘*Kop d'r veur! Nederland als Volkshuis*’, luidde de titel van de HJ Schoo-lezing die Caroline van der Plas in september 2023 hield. Daarin pleitte ze voor een Noaberstaat. Oftewel ‘een overheid als een betrokken buurman of buurvrouw, op wie je kunt rekenen, maar die óók gepaste afstand bewaart tot het persoonlijke erf’. Ze sprak over het Zweedse *folkhemmet* waarbij de samenleving functioneert als een grote familie. ‘Waar je niet voor elkaar hebt gekozen, maar het wel met elkaar moet doen.’

Maar lang niet iedereen hoort bij die familie, zegt Maarten Zwiers van de Rijksuniversiteit Groningen. De historicus, met expertise in regionale identiteit, klom na de lezing in de pen

met zijn collega Jelte Olthof, met expertise in de Amerikaanse geschiedenis, van dezelfde universiteit. Van der Plas citeerde Thomas Jefferson, een van de stichters van de Verenigde Staten en plantagehouder. 'Hij zag landbouw, en dan vooral het bezit van grond als de enige manier om deugdzaam te zijn. Alleen economisch onafhankelijke burgers, zoals boeren die hun eigen land bewerken en van de inkomsten kunnen leven, zouden in staat zijn om zich in te zetten voor het algemeen belang.' *The common good*, zoals ze in Amerika zeggen, of in het Nederlands noaberschap of *mienskip* (Fries).

'Van der Plas wil dat de regio, vooral plattelanders, meer invloed krijgen op besluitvorming die hun gemeenschap betreft', zegt Zwiers. 'Dan kom je vanzelf bij de grootste belangen bij die partij, en dat zijn de boeren. Zij zijn in de ogen van de bbb de deugdzame burgers die weten wat goed is voor de maatschappij.' Olthof: 'Bij populisme gaat het altijd over het deugdzame volk tegenover de elite', en in dit geval gaat het over de Randstedelijke hoogopgeleiden die het contact 'met het volk' zijn verloren. Noaberschap is dan het warme en verbindende model waarin mensen elkaar 'weer' helpen. Maar wie niet binnen het vertrouwde plaatje valt, hoort er niet bij. 'Burenhulp klinkt hartstikke sociaal, maar de sociale controle die erbij hoort, wordt door politici weinig genoemd.'

De twee historici weten waarover ze het hebben, ze komen zelf uit de hechte gemeenschappen die door politici zo worden verheerlijkt. Zwiers komt uit Hollandscheveld en kent de verhalen van zijn vader over het Drentse platteland uit de jaren vijftig, waar burenen elkaar hielpen bij het oogsten en bij de geboorte van kalveren. 'Maar als je niet meedeed met het noaberschapsgebeuren, was je op jezelf aangewezen.' Olthof komt uit het Fries heidedorp Westereen waar mienskip steeds vaker in een 'bestuurlijk taaltje' wordt gegoten. 'Het is heel dubbel. Je kunt ergens op terugvallen als de overheid zich terugtrekt, maar je voelt ook dat het je wordt opgelegd.' Zwiers: 'Noaberschap klinkt natuurlijk mooier dan: "U wordt gekort door de Nederlandse overheid, het is tijd dat u uw eigen problemen oplost."'

Voor Nelly uit het Limburgse Nieuw-Bergen en Woutie van Duuren uit Hoonhorst is vrijwilligerswerk vanzelfsprekend. Ze doen het met zichtbaar veel liefde. Maar wanneer zijn ze eigenlijk steeds meer taken aan het overnemen van de gemeente? Die grens is dun, zegt Yvette Versteegh, onzichtbaar zelfs. Want met initiatieven die uit betrokkenheid zijn ontstaan, gaan politici aan de haal alsof het hun oplossingen zijn.

Burenhulp, schrijven de onderzoekers van de Overijsselacademie en de Rijksuniversiteit Groningen, komt overal voor. In alle provincies, maar ook in de stad. Wáár je woont heeft dus weinig invloed. Maar burenhulp wordt, zeggen de onderzoekers, wel bepaald door het inkomen. 'Des te hoger het inkomen, des te hoger de kans dat iemand hulptaken verleent aan burenen.' Als de overheid zich steeds meer terugtrekt, vallen ook steeds meer mensen buiten de boot. Bovendien laat burenhulp zich moeilijk sturen. 'Regels van bovenaf, botsingen tussen bestuurlijke logica's en defensieve routines frustreren mensen die lokale initiatieven opzetten.' En wie geen tijd, geld of netwerk heeft om iets terug te geven, valt in de Noaberstaat alsnog buiten de gemeenschap.